

МЕТОДИКИ

DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2019-23(2)-18

УДК: 61:378:371.321

НОВІ ФУНКЦІЇ І ЗАДАЧІ ВИКЛАДАЧА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ШКОЛИ У ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНОГО СПЕЦІАЛІСТА

Денисюк О.М., Волощук Н.І., Саєнко А.В., Пашинська О.С., Мельник А.В., Семененко О.М.

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018)

Відповідальний за листування:
e-mail: voloshchuk@vnm.edu.ua

Статтю отримано 6 лютого 2019 р.; прийнято до друку 27 березня 2019 р.

Анотація. У статті окреслено основні напрямки діяльності викладача сучасного вищого медичного навчального закладу як у підготовці висококласних лікарів, так і у власному професійному розвитку (навчально-методичний, науково-дослідний, суспільний, виховний). Обґрунтовано необхідність впровадження нових активних, інтерактивних та інформаційно-комунікаційних методів навчання в умовах “антропоцентричної” моделі освіти. Розкрито ролі і функції сучасного викладача (наставника, тренера, провайдера, ментора, коуча, фасилітатора, асесора) у забезпеченні умов для набуття студентами знань, компетентностей і навичок. Показано, що серед важливих функцій викладача вищої медичної школи є формування практично-орієнтованих та іншомовних компетентностей майбутнього лікаря.

Ключові слова: вища школа, заклад вищої медичної освіти, вимоги до викладача вищої школи, взаємовідносини викладача і студента.

Вступ

Ми живемо в епоху активної перебудови медицини, коли суспільство висуває нові вимоги до професійності лікарів. Відповідно міняються вимоги і до організації і ефективності освітнього процесу, починаючи з відбору абітурієнтів і закінчуючи постійністю і безперервністю освіти і самоосвіти медичного працівника протягом усього життя [5]. Реформування вимагає зміни мислення і сталих стереотипів навчання. Сучасна система вищої медичної освіти повинна готувати фахівців з високим рівнем теоретичної підготовки, здатних працювати в ринкових умовах, в умовах страхової медицини, спроможних швидко і ефективно реагувати на досягнення сучасної медичної науки, орієнтуватися в динамічних вимогах соціуму. Все це передбачає впровадження в освітній процес сучасних освітніх стандартів та підвищення науково-освітнього рівня підготовки викладачів, забезпечення їх сучасними інформаційними та інноваційними технологіями.

У зв'язку з цим суттєво міняються роль і функції викладача медичного вишу, висувають нові вимоги як до професійної підготовки, так і до особистісних якостей. Крім цього суттєво змінюються взаємовідносини викладача і студента в процесі навчання, відбувається все більший перенос центру важкості на тих, хто навчається, хто активно формує своє майбутнє у медицині.

Метою роботи було здійснити аналіз ролі викладача та визначити найважливіші напрямки його діяльності в умовах модернізації вищої медичної освіти.

Матеріали та методи

Контент-аналіз із використанням сучасних медичних та науково-педагогічних Internet-джерел, бібліосемантичний, а також аналіз кінцевих продуктів діяльності.

Результати. Обговорення

Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури [1,

2, 3, 10] дозволив узагальнити нові вимоги до викладача, які висуває сучасна вища медична школа з урахуванням того, що викладач повинен, з одного боку, забезпечити якісну освіту для студентів, з іншого боку, і самому бути конкурентноспроможним у сучасній не тільки українській освіті, а й у світовій? Отже, це:

- висока професійна підготовка з предмету: глибоке знання базових положень та нових наукових досягнень, взаємозв'язок з іншими науками;

- знання методологічних основ педагогіки, традиційних та новітніх концепцій, технологій та методик викладання, прийомів мотивації навчальної діяльності, психології, при цьому важлива наявність суб'єктивної позиції для вирішення педагогічних задач не за стереотипом, а в залежності від ситуації;

- вміння зацікавити своїм предметом та організувати навчання за методикою індивідуальної траєкторії, коли враховуються студента базові знання, досвід та прихильність до того чи іншого типу навчання;

- здатність адекватно і об'єктивно оцінювати знання, ефективно обирати і використовувати методи та критерії оцінки у відповідності до поставлених завдань;

- мати широкий світогляд, загальну ерудицію, сприймати нову інформацію, нові методи та освітні технології, ефективно впроваджувати їх у освітній процес;

- обізнаність із нормативно-правовою базою медицини;

- комунікативна здатність, вміння працювати в команді, активне використання різноманітних моделей поведінки, професійної мови для створення ефективної взаємодії;

- активна науково-дослідницька робота, враховуючи інтеграцію освіти, практики і науки, залучення до неї студентів та впровадження її результатів у освітній процес;

- вміння використовувати у своїй професійній діяль-

ності різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій (соціальні мережі, ІТ-технології);

- готовність до співробітництва та запозичення найкращого вітчизняного та світового досвіду;

- лінгвістична та мовна компетенції - здатність викладати англійською мовою та використовувати її для самоосвіти і саморозвитку, що зумовлено інтернаціоналізацією освіти, впровадженням програм обміну студентами та викладачами, зростання кількості міжнародних дослідницьких програм.

Робота викладача вищого медичного навчального закладу багатовекторна і включає в себе такі основні напрями: навчально-методична, науково-дослідна, суспільна, виховна та ін. [6].

Проте основною все ж таки залишається навчальна діяльність викладача, яка включає забезпечення всією необхідною інформацією з предмету, планування всього навчального процесу та розробку навчально-методичних матеріалів, формування у студента рольової моделі лікаря та оцінка отриманих результатів. При цьому викладач одночасно виступає у найрізноманітніших ролях: безпосередній наставник і тренер, який допомагає набувати різноманітних компетентностей та впроваджувати їх у життя, провайдер теоретичної інформації та "життєвого" досвіду на практичних і лекційних заняттях, розробник різноманітних методичних ресурсів, ментор та коуч, який стежить за діяльністю студента і спрямовує набуття та відпрацювання практичних навичок, фасилітатор - допомагає в постановці мети і отриманні відповідних результатів, покладаючи відповідальність на студентів, спонукає своє "Я" підпорядковувати інтересам команди, і, нарешті, оцінювач підготовки студентів та експерт з навчальної програми (асесор) [3].

В умовах антропоцентричної моделі освіти все більша роль відводиться самостійній роботі студента (СРС), його самоосвіті, адже це формує у студента пошуковий характер діяльності, закладає підвалини постійного самовдосконалення і саморозвитку у професійній діяльності [2, 4]. У зв'язку з цим складається враження про знецінення ролі викладача. Проте це не так, адже успіхи студента значною мірою залежать від кваліфікації викладача та його здатності висококласно організувати навчальний процес (організаційний та процесуальний компоненти СРС). Так, співробітники кафедри фармакології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова в рамках Програми навчальної дисципліни "Фармакологія" підготовки фахівців другого рівня вищої освіти (Київ, 2018) та з урахування напрямку науково-дослідної роботи кафедри розробили навчально-методичний комплекс як засіб дидактичної підтримки СРС. Він включає зміст матеріалу, що підлягає самостійному опрацюванню, методичні рекомендації до його вивчення, різноманітні форми і методи контролю теоретичної підготовки та вміння застосувати отримані знання на практиці.

Крім цього студенторієнтоване навчання вимагає постійної рефлексії для контролю якості освіти (контрольно-оціночний компонент СРС). Тому викладачі кафедри постійно здійснюють індивідуальну педагогічну підтримку студентів у самостійній роботі, ведуть моніторинг якості такої роботи, аналізують її ефективність та вносять корективи з метою активізації та вдосконалення. Цей принцип добре працює при застосуванні активних і інтерактивних методів навчання [7, 9]. Так, на кафедрі в останні роки активно використовується проблемно-орієнтоване та проектне навчання, робота в малих групах, проведення фармакологічної вікторин з певного розділу програми. На базі стимуляційного центру університету впроваджується проведення практичних занять з фармакотерапії невідкладних станів, які дають змогу в умовах традиційного вивчення теоретичних дисциплін по схемі "Роби як викладач" перевести викладання в площину "Студент знає як зробити". Цікавою формою навчання в цьому плані є "мобільне навчання", яке включає отримання необхідних навчально-методичних матеріалів та оцінювання знань студентів з використанням бездротових пристроїв зв'язку (планшети, смартфони, ноутбуки та ін.). Все це сприяє переходу мислення студента із загально-теоретичного у клінічне, забезпечує застосування його теоретичних знань у конкретній клінічній ситуації, репродуктивний тип освіти переходить у більш ефективний продуктивний.

У процесі навчання формуються різні моделі взаємодії студента і викладача. Наприклад:

- студент чітко орієнтований на особистість викладача, сприймаючи предмет через його особистісні якості ("Подобається викладач - подобається предмет" і навпаки);

- студент більше орієнтується на знання, і для нього найважливішим є професійність викладача, він очікує чіткої і зрозумілої подачі матеріалу, і лише потім звертається увага на особистісні якості ("Мені потрібно знати цей предмет, незалежно від того хто його викладає");

- студент орієнтується на взаєморозуміння з викладачем, і тут важливими є і особистість викладача і його професіоналізм, що передбачає активне бажання обох сторін (і викладача, і студента) до взаємодії, пошуку інтересів і вирішення поставлених задач. У такій моделі студент дуже відповідально ставиться до виконання своїх обов'язків. Певним чином студенти контролюють процес свого навчання.

Сьогодні саме останній тип взаємовідносин (партнерський) виходить на перший план. Між студентом та викладачем формується тісна конструктивна взаємодія, вони стають колегами вже з самого початку. Це дозволяє студенту, відійшовши від пасивного споживання інформації, стати активним творцем знань, який вміє чітко сформулювати проблему, проаналізувати можливі шляхи її вирішення, отримати оптимальний результат та довести його правильність [5]. Одним із проявів такої взаємодії є проведення анкетування студентів III та IV

курсів медичного факультету стосовно якості отриманих знань на кафедрі фармакології ВНМУ ім. М.І. Пирогова. Зауваження і побажання студентів дають змогу вдосконалювати процес навчання, зорієнтуватися у потребах студентів по вивченню тих чи інших тем і розділів фармакології, як на думку студентів покращити контроль і оцінювання. На нашу думку, студентів необхідно розглядати в якості активних учасників освітнього процесу, яким не байдуже, що вони отримують на виході. Тому дуже доречно залучати студентів до визначення того, як повинно будуватися їх навчання.

Вагомою складовою вищої освіти є дослідницька діяльність як викладацького складу вишів, так і студентів. На кафедрах фармакології та біологічної і загальної хімії ВНМУ ім. М.І. Пирогова вона представлена навчально-дослідницькою та науково-дослідницькою роботами. Остання реалізовується через участь у виконанні науково-дослідних робіт в рамках НДР кафедри або вишу, участь у роботі студентського наукового гуртка, у написанні наукових статей, тез, виступах на різноманітних наукових форумах. Навчально-дослідницька робота дає змогу побачити на лабораторних тваринах властивості класичних лікарських засобів або в лабораторії кафедри фармакології або при перегляді підготованих відеофільмів. Такий досвід дає змогу сформуванню вміння пошуку, отримання та аналізу інформації, впровадження її у практичну діяльність. Це є надважливим, враховуючи постійне розширення міжнародного співробітництва з клініками, університетами, науково-дослідними інститутами.

Освітній процес, безумовно, включає в себе виховання студента та формування особистості майбутнього лікаря. Завдання викладача полягає не тільки в навчанні студента своєї дисципліни, а й роз'яснення відповідальності, яку бере на себе людина, вирішивши стати лікарем. Необхідно сформуванню у студентів певний загальнокультурний рівень, який допоможе адаптуватися в соціумі. Викладач своїм прикладом показує обізнаність в матеріалі, що виходить за межі предмету, зв'язок історичних подій з сучасною культурою та освітою. Так, під керівництвом викладачів регулярно готу-

ються презентації та доповіді про внесок тих чи інших діячів у розвиток медицини в цілому та конкретних її напрямків, зокрема. Наприклад, на студентській науковій конференції "Перший крок в науку - 2018" була підготовлена цікава доповідь-презентація про Нобелівських лауреатів у галузі медицини.

Особистість викладача також має суттєвий вплив на формування відношення студента до того предмету, який він викладає. Важливо, наскільки викладач спроможний доступно та цікаво подавати матеріал, об'єктивно оцінювати роботу студентів, створювати атмосферу співробітництва. Тому ефективний викладач повинен мати такі особистісні риси [8]:

- домінуючі - інтелігентність, гуманність, високі морально-етичні якості, справедливість, чесність, гідність, порядність, висока соціальна активність, працьовитість, дисциплінованість, тактовність, комунікативність;

- периферійні - особистий шарм, мудрість, артистизм, почуття гумору, привітність та ін.

За таких умов викладач зможе стати авторитетом для студентів, прикладом для наслідування як у професійній діяльності, так і, що не менш важливо, у суспільному житті.

Висновки та перспективи подальших розробок

1. В умовах підвищення вимог до медичної освіти і медиків зростає роль викладача у підготовці якісних фахівців. Безперервність освіти стосується не лише лікарів, а й педагогів, які повинні постійно покращувати і розширювати свої професійні компетенції на основі цільових орієнтацій освітнього процесу, працювати "на випередження". Самовдосконалення і творчий підхід до роботи - запорука підготовки фахівців високого рівня згідно нових вимог суспільства та можливість підвищити конкурентоспроможність свого навчального закладу на ринку освітніх послуг.

Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення ролі викладача у активізації когнітивної діяльності студента та створенні для цього умов.

Список посилань

1. Бойчук, О. (2018). Сучасні психолого-педагогічні вимоги до викладача вищого медичного навчального закладу. *Освітнологічний дискурс*, 1-2 (20-21), 158-170.
2. Гаврилюк, О. А., Никулина, С. Ю., Авдеева, Е. А., & Артюхов, И. П. (2017). Организация системы личностно-профессионального развития преподавателя медицинского вуза: проблема и пути ее решения. *Вестник Новосибирского государственного педагогического университета*, 7 (3), 19-36.
3. Кульбашна, Я., Ткачук, О., & Захарова, В. (2018). Нові завдання і функції сучасного викладача закладу вищої медичної освіти у підготовці компетентного лікаря. *Освітнологічний дискурс*, 1-2 (20-21), 141-157.
4. Лопанова, Е. В., & Гальянская, Е. Г. (2015). Организация студентоцентрированного обучения в медицинском вузе. *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*, 8 (4), 751-754.
5. Медична освіта в Україні: погляд у майбутнє. (2017). Аптека. *Online.ua*, 12 (1083), <https://www.apteka.ua/article/405874>.
6. Малышева, Л. А., Стрекаловская, А. А., Захарова, Ф. А., Макаров, А. Е., & Осипов, Н. Н. (2017). Преподаватель глазами студентов медицинского института СВФУ. *Вестник северо-восточного федерального университета им. М.К. Аммосова. Серия "МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ"*, 1 (06), 125-129.
7. Нурманбетова, Ф. Н., Сарсенбаева, С. С., Юсупов, Р. Р., & Рамазанова, Ш. Х. (2015). Модель компетенций преподавателей - опыт казахского национального медицинского университета. *Современные наукоемкие технологии*, 6, 82-85.
8. Тимків, І. С. (2014). Вимоги до особи викладача в сучасному освітньому просторі. *Медична освіта*, 1 (20), 109-111.
9. Харден, Р. М., & Кросби, Дж. (2012) Руководство АМЕЕ №

20: Хороший преподаватель - больше чем лектор. 12 ролей преподавателя. *Медицинское образование и профессиональное развитие*, 4 (10), 27-51.

10. Эрман, Л. В., Шабалов, Н. П., Симаходский, А. С., & Эрман, М. В. (2015). Кто Вы, преподаватель клинических дисциплин медицинского вуза? *Вопросы современной педиатрии*, 14 (4), 446-449.

References

1. Boichuk, O. (2018). Suchasni psyholoho-pedahohichni vymohy do vykladacha vyshchoho medychnoho navchalnoho zakladu [Modern psychological and pedagogical requirements for a teacher of a higher medical school]. *Osvitohichnyi dyskurs - Educational discourse*, 1-2 (20-21), 158-170.
2. Gavrilyuk, O. A., Nikulina, S. Yu., Avdeeva, E. A., & Artyuhov, I. P. (2017). Organizaciya sistemy lichnostno-professionalnogo razvitiya prepodavatelya medicinskogo vuza: problema i puti ee resheniya [Organization of the system of personal and professional development of a medical university teacher: a problem and ways to solve it]. *Vestnik Novosibirskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta - Bulletin of the Novosibirsk State Pedagogical University*, 7 (3), 19-36.
3. Kulbashna, Ya., Tkachuk, O., & Zakharova, V. (2018). Novi zavdannia i funktsii suchasnogo vykladacha zakladu vyshchoi medychnoi osvity u pidhotovtsi kompetentnogo likaria [New tasks and functions of the modern teacher of the institution of higher medical education in the preparation of a competent physician]. *Osvitohichnyi dyskurs - Educational discourse*, 1-2 (20-21), 141-157.
4. Lopanova, E. V., & Galyanskaya, E. G. (2015). Organizaciya studentocentrirovannogo obucheniya v medicinskom vuze [Organization of student-centered training in a medical school]. *Mezhdunarodnyj zhurnal prikladnyh i fundamentalnyh issledovaniy - International Journal of Applied and Basic Research*, 8 (4), 751-754.
5. Medychna osvita v Ukraini: pohliad u maibutnie. (2017). Apteka [Medical Education in Ukraine: Looking to the Future. (2017). Pharmacy]. *Online.ua*, 12 (1083), <https://www.apteka.ua/article/405874>.
6. Malysheva, L. A., Strekalovskaya, A. A., Zaharova, F. A., Makarov, A. E., & Osipov, N. N. (2017). Prepodavatel glazami studentov medicinskogo instituta SVFU [The teacher through the eyes of students of the NEFU medical institute]. *Vestnik severo-vostochnogo federalnogo universiteta im. M.K. Ammosova. Seriya "Medicinskie nauki" - Bulletin of the North-Eastern Federal University. M.K. Ammosova. Series "Medical Sciences"*, 1 (06), 125-129.
7. Nurmanbetova, F. N., Sarsenbaeva, S. S., Yusupov, R. R., & Ramazanova, Sh. H. (2015). Model kompetencij prepodavatelej - opyt kazahskogo nacionalnogo medicinskogo universiteta [The teacher competence model is the experience of the Kazakh National Medical University]. *Sovremennye naukoemkie tehnologii - Modern high technologies*, 6, 82-85.
8. Tymkiv, I. S. (2014). Vymohy do osoby vykladacha v suchasnomu osvithomu prostori [Requirements for the faculty personality in the modern educational space]. *Medychna osvita - Medical education*, 1 (20), 109-111.
9. Harden, R. M., & Krosbi, Dzh. (2012). Rukovodstvo AMEE № 20: Horoshij prepodavatel - bolshe chem lektor. 12 rolej prepodavatelya [AMEE Guide No. 20: A good teacher is more than a lecturer. 12 teacher roles]. *Medicinskoie obrazovanie i professionalnoe razvitie - Medical education and professional development*, 4 (10), 27-51.
10. Erman, L. V., Shabalov, N. P., Simahodskij, A. S., & Erman, M. V. (2015). Kto Vy, prepodavatel klinicheskikh disciplin medicinskogo vuza? [Who are you, a teacher of clinical disciplines of medical school?]. *Voprosy sovremennoj pediatrii - Questions of modern pediatrics*, 14 (4), 446-449.

НОВЫЕ ФУНКЦИИ И ЗАДАЧИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ СОВРЕМЕННОЙ ВЫСШЕЙ МЕДИЦИНСКОЙ ШКОЛЫ В ПОДГОТОВКЕ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Денисюк О.М., Волощук Н.И., Саєнко А.В., Пашинская О.С., Мельник А.В., Семененко О.М.

Аннотация. В статье обозначены основные направления деятельности преподавателя современного высшего медицинского учебного заведения как в подготовке высококлассных врачей, так и в собственном профессиональном развитии (учебно-методическое, научно-исследовательское, общественное, воспитательное). Обоснована необходимость внедрения новых активных, интерактивных и информационно-коммуникационных методов обучения в условиях "антропоцентрической" модели образования. Раскрыты роли и функции современного преподавателя (наставника, тренера, провайдера, ментора, коуча, фасилитатора, ассессора) в обеспечении условий для получения студентами знаний, компетенций и навыков. Показано, что среди важных функций преподавателя высшей медицинской школы есть формирование практически-ориентированных и иностранных компетенций будущего врача.

Ключевые слова: высшая школа; учреждение высшего медицинского образования; требования к преподавателю высшей школы; взаимоотношения преподавателя и студента.

NEW FUNCTIONS AND TASKS OF THE TEACHER OF THE MODERN HIGHER MEDICAL SCHOOL IN THE PREPARATION OF QUALIFIED SPECIALISTS

Denysyuk O.M., Voloshchuk N.I., Saienko A.V., Pashynska O.S., Melnyk A.V.

Annotation. The main activity orientations of instructor of higher medical educational institution in preparation of highly-skilled doctors as well as self-professional development (educational-methodical, scientific-research, social, educational) are outlined in the article. The necessity of introducing new active, interactive and informational-communication methods of education in conditions of "anthropocentric" model of education is substantiated. The roles and functions of modern instructor (preceptor, trainer, provider, mentor, coach, facilitator, assessor) in providing the conditions for obtained knowledge, competence and skills of students are disclosed in the article. It is shown that among the important functions of the teacher of the higher medical school is the formation of practical orientation and foreign language competences of the future doctor.

Keywords: higher school, the institution of medical education, the requirements for a teacher of higher education, the relationship between a teacher and a student.